

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 12 december 2017

Onderwerp: **Programma verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland**

Kenmerk: 999181

Bijlage: **Concept Programma verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland**

1. Inleiding

De provincie Noord-Holland heeft duidelijke ambities op het gebied van duurzaamheid, verwoord in het coalitieakkoord *Ruimte voor groei*. De provincie zet in op energiebesparing en duurzame energie. Logischerwijze focust de provincie daarbij op de gebouwde omgeving, omdat bijna de helft van het energieverbruik hier plaatsvindt. Daarbinnen gaat de aandacht uit naar de verduurzaming van de woningvoorraad: goed voor 60% van het energieverbruik binnen de gebouwde omgeving.

In de *Beleidsagenda energietransitie* is het beleid voor de woningvoorraad uitgewerkt. Het *Programma verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland* maakt dit beleid concreet. Voorliggend programma sluit aan bij de afspraken van het *SER-energieakkoord*. Dit akkoord is in 2013 door het Rijk, de provincies, gemeenten en een groot aantal partijen ondertekend. Hierin is afgesproken dat provincies en gemeenten een faciliterende rol vervullen bij de verduurzaming van de woningvoorraad. De ambitie van het akkoord is een energieneutrale gebouwde omgeving in 2050.

Als we het doel uit het *SER-energieakkoord* willen halen, moeten er jaarlijks veel meer woningen verduurzaamd worden dan nu het geval is. Met voorliggend programma wil de provincie aan deze versnelling bijdragen. Dat doen we door eigenaren-bewoners en corporaties te helpen bij het energiezuiniger maken van hun bezit. Het doel voor eigenaar-bewoners is om binnen 3 jaar minimaal 25.000 eigenaar-bewoners te helpen bij het verduurzamen van hun woning. Het doel voor corporaties is door het aanbieden van kennis om hen te helpen bij het realiseren van een energieneutrale corporatievoorraad in 2050. Het accent van het programma ligt op de groep particuliere eigenaren-bewoners, omdat hier alleen individuele ondersteuning succesvol blijkt en dit relatief arbeidsintensief is.

Het *Programma verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland* sluit aan bij de werkzaamheden van het provinciale Servicepunt Duurzame Energie. Dit servicepunt adviseert gemeenten bij het verduurzamen van de gebouwde omgeving. Naast inzet van menskracht vanuit onder meer het Servicepunt Duurzame Energie, is voor de uitvoering van dit programma een bedrag van € 10.181.000,- beschikbaar.

Op 23 november is tijdens een benen-op-tafel-overleg het conceptprogramma met leden van de commissies R&W en EEB besproken. De commissieleden konden zich goed vinden in het voorgestelde programma. De volgende aandachtspunten zijn naar voren gebracht waarbij tevens is aangegeven hoe hier bij de uitvoering rekening mee wordt gehouden:

- Houdt bij de ontwikkeling van de software rekening met mensen met een kleine beurs: TNO wordt gevraagd als optie mee te nemen dat het energieadvies ook uit kan gaan van het budget dat een eigenaar-bewoner beschikbaar heeft;

- Zorg dat eigenaren-bewoners ook geadviseerd worden over energiebesparende maatregelen als gedragsverandering en maatregelen die nauwelijks geld kosten: We vragen de energieloketten hier expliciet aandacht aan te besteden;
- Heb oog voor mensen met een laag inkomen en geen eigen geld: Hierin wordt deels voorzien doordat eigenaren-bewoners zonder eigen geld, geld kunnen lenen bij het *Nationale energiebespaarfonds*. Daarnaast biedt de in dit programma voorgestelde subsidieregeling *Ondersteuning innovatieve financieringsvormen*, een mogelijkheid om voor mensen met een laag inkomen pilots voor vernieuwende financiering te doen. Het project *Duurzaam Funderingsherstel Zaanstad*, is als voorbeeld in het programma opgenomen, is hier een goed voorbeeld van;
- Groot probleem wordt het vinden van voldoende en geschikt personeel voor de uitvoering van maatregelen. Dit knelpunt wordt erkent, maar is niet de focus van dit programma. Het is ook een onderwerp in de nationale *Bouwagenda*, door Bernard Wientjes in maart van dit jaar gepresenteerd. Deze agenda wordt ook in het regeerakkoord genoemd. We volgen de uitwerking van deze agenda en zullen aanhaken als zich hiertoe mogelijkheden voordoen;
- Hoe monitoren we de voortgang van het project? Dit wordt gedaan via het klantvolgsysteem van de energieloketten en we nemen monitoring op als voorwaarde bij de subsidieregeling *Versterking regionale energieprogramma's*;
- Wanneer wordt PS geïnformeerd over de voortgang? Uit de discussie kwam naar voren dat het programma het beste over twee jaar kan worden geëvalueerd. Dit voorstel is overgenomen;
- Waar wordt het geld voor corporaties ingezet? De bijdrage aan corporaties wordt uitsluitend ingezet voor een kennisontwikkelingsprogramma.

Wij vragen u om vanuit uw kaderstellende rol het *Programma verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland* vast te stellen en voor de uitvoering van dit programma € 10.181.000,- beschikbaar te stellen.

2. Doelstellingen en evaluatiecriteria

Om in 2050 een energieneutrale gebouwde omgeving te realiseren, moeten jaarlijks meer woningen energiezuinig worden gemaakt dan nu het geval is. Er zijn verschillende oorzaken van het te lage tempo. Een deel van de **eigenaren-bewoners** is er niet van overtuigd dat investeren in duurzaamheid financieel loont. Anderen zien de meerwaarde wel, maar hakken geen knopen door, omdat zij er niet achter komen wat voor hen de juiste maatregelen zijn. Daarnaast zijn er andere obstakels, zoals gebrek aan geld, problemen bij het vinden van de juiste uitvoerende partijen en het opzien tegen de rompslomp van een verbouwing.

De ervaring leert dat een aanpak gericht op eigenaren-bewoners alleen succes vol is als zij goede informatie krijgen over maatregelen en tot en met de uitvoering ervan kunnen rekenen op begeleiding door een onafhankelijke adviseur. Door goede begeleiding te combineren met een goed aanbod van projecten voor collectieve inkoop van zonnepanelen, woningisolatie en dergelijke, blijken eigenaren-bewoners eerder te verduurzamen. In deze aanpak willen we met dit programma dan ook investeren.

Eigenaren-bewoners die besluiten om hun woning te verduurzamen, blijken gemiddeld € 4.000,- te investeren. Dit houdt in dat bij een succesvolle begeleiding van 25.000 eigenaren-bewoners het programma leidt tot een investering van € 100.000.000,-. Binnen het programma zal worden bijgehouden hoeveel eigenaar-bewoners worden bereikt en welke maatregelen zij laten uitvoeren.

Bij **corporaties** blijft de verduurzaming van woningen achter door gebrek aan kennis en financiële middelen. Een complicerende factor hierbij is dat verduurzaming tot een hogere huur zou moeten leiden, waardoor deze uitkomt boven de sociale huurgrens.

De provincie wil met dit programma corporaties helpen bij het verduurzamen van hun bezit. De ondersteuning van deze doelgroep zal echter minder intensief zijn dan die bij eigenaren-

bewoners. Corporaties worden immers vanuit het Rijk aangezet tot verduurzaming, via convenanten en wetgeving. De provinciale inzet richt zich op het stimuleren van samenwerking tussen corporaties, kennisontwikkeling en kennisuitwisseling. Dit programmadeel wil de provincie uitvoeren in samenwerking met Aedes (vereniging van corporaties) en het provinciale Servicepunt Duurzame Energie.

Acties

Wij stellen op hoofdlijnen de volgende activiteiten voor eigenaren-bewoners en corporaties voor.

2.1. Verduurzamen van de particuliere woningvoorraad

1. De provincie steekt extra geld in de regionale programma's die voortkomen uit het *SER-energieakkoord* en waarbij energieloketten een centrale rol spelen. Particuliere woningeigenaren kunnen bij deze loketten terecht voor begrijpelijke informatie en onafhankelijk advies over verduurzamingsmaatregelen. De loketten bieden inzicht in financieringsmogelijkheden, brengen hen in contact met betrouwbare uitvoerders en begeleiden de uitvoering van maatregelen. Met lokale projecten voor collectieve inkoop van zonnepanelen, woningisolatie en dergelijke worden eigenaren-bewoners gestimuleerd daadwerkelijk te investeren. Het financieel ondersteunen van de regionale programma's is ook relevant, omdat het VNG-programma waaruit deze aanpak is gefinancierd, aan het eind van 2017 afloopt en continuering wordt niet verwacht. Gemeenten gaan door met de energieloketten, alleen door minder budget dreigt hun rol te worden beperkt tot vraagbaak. Met provinciaal geld worden gemeenten gestimuleerd meer budget vrij te maken, kan de succesvolle aanpak worden verbreed en geïntensiveerd en worden meer woningeigenaren geholpen bij het verduurzamen van hun woning.

2. De provincie investeert in de ontwikkeling van energieadvies-software. Voor bedrijven is het ontwikkelen van deze software commercieel niet interessant, omdat eigenaren-bewoners niet bereid zijn om voor deze adviezen te betalen. Deze software helpt eigenaren-bewoners bij het bepalen van geschikte verduurzamingsmaatregelen. Het is belangrijk dat de adviezen onafhankelijk zijn. De software dient rekening te houden met de ambitie van een volledig energieneutrale gebouwde omgeving. Daarnaast moet zij in staat zijn om te adviseren over stapsgewijs verduurzamen, nuttig als de financiële positie het niet toelaat om in één keer te verduurzamen naar een energieneutraal gebouw. Het bedrijf dat de software ontwikkelt, moet weten welke maatregelen mogelijk zijn, hoe deze elkaar beïnvloeden en wat het effect is op het binnenklimaat. TNO is expert op dit gebied en daarom is het voornemen om TNO een opdracht te verlenen voor het ontwikkelen van deze energieadvies-software. Hierbij worden tevens de energieloketten betrokken, omdat zij er in de praktijk veel mee zullen werken.

3. In Noord-Holland zijn er de afgelopen jaren circa 50 burgerinitiatieven ontstaan die een bijdrage leveren aan de energietransitie binnen gemeenten. Deze initiatieven worden Lokale Duurzame Energie Coöperaties (LDEC) genoemd. LDEC's spelen als onafhankelijke partij een belangrijke rol bij het creëren van draagvlak voor de energietransitie onder burgers. Dit doen zij door het organiseren van voorlichtingsbijeenkomsten en door het uitvoeren van concrete activiteiten. Denk aan het realiseren van collectieve zonnestroominstallaties waarin burgers kunnen deelnemen en het adviseren over energiebesparende maatregelen. LDEC's draaien op vrijwilligers. Het ontbreekt hen vaak aan voldoende kennis en organisatiekracht. Om de slaagkans van projecten te vergroten, is het voornemen om LDEC's subsidie te verstrekken, zodat zij deskundig personeel kunnen inhuren voor de uitvoering van verduurzamingsprojecten.

4. We willen dat financiering van duurzame maatregelen voor eigenaren-bewoners eenvoudiger wordt. Het aanbrengen van verduurzamingsmaatregelen kost geld. Deze kosten betalen zich terug door een lagere energierekening. Met subsidies en duurzaamheidsleningen van het Rijk of gemeenten wordt een deel van de eigenaren-bewoners over de streep getrokken om in maatregelen te investeren. Een deel van hen kan niet investeren door een laag inkomen, het ontbreken van spaargeld of omdat de woning 'onder water staat'. Nieuwe leningsvormen

kunnen daar verandering in brengen. Hiermee wordt het bijvoorbeeld mogelijk dat het energiebedrijf financiering voor de verduurzamingsmaatregelen regelt, waarbij deze wordt terugbetaald via een opslag op de energierekening. Door de hoogte van de opslag gelijk te stellen aan de besparing op de energiekosten, blijven de woonlasten van de eigenaar-bewoner gelijk. Het voornemen is om de ontwikkeling van een aantal van dit soort innovatieve leningsvormen met subsidie te ondersteunen.

2.2. Verduurzaming woningvoorraad corporaties

1. Het ontbreekt corporaties vaak aan kennis over verduurzamingsmaatregelen. Dit is één van de redenen waarom corporaties achterlopen met het verduurzamen van hun bezit. Daarom ontwikkelt het provinciale Servicepunt Duurzame Energie samen met Aedes (vereniging van corporaties) een kennisontwikkelingsprogramma. Corporaties hebben met het Rijk afgesproken om in 2018 plannen op te stellen waarin zij beschrijven hoe zij in 2050 hun volledige bezit hebben verduurzaamd naar het niveau energieneutraal. De kennis die corporaties wordt aangereikt met het kennisontwikkelingsprogramma biedt hen voldoende basis voor het opstellen van een goed verduurzamingsplan.

2. De provincie Noord-Holland heeft samen met CE Delft en gemeenten op buurniveau in beeld gebracht welke duurzame warmtevoorziening in 2050 tot de laagste kosten leidt. Corporaties krijgen advies over de wijze waarop zij hiermee rekening kunnen houden bij het opstellen van de verduurzamingsplannen.

3. Gemeenten maken met corporaties prestatieafspraken in het kader van het gemeentelijk volkshuisvestingsbeleid. Zo kunnen ook afspraken worden gemaakt over verduurzaming van het corporatiebezit. De aandacht voor verduurzaming van corporatiebezit verschilt tussen gemeenten. Wij helpen gemeenten en corporaties om regionale verduurzamingsafspraken te maken met als doel het gemiddelde verduurzamingsniveau van corporatiebezit te verhogen.

2.3. Monitoring

Met voorliggend programma wil de provincie de verduurzaming van de Noord-Hollandse woningvoorraad versnellen. De voortgang van het programma wordt gemonitord via de lokale energienetten en door met gemeenten concrete afspraken over monitoring te maken.

3. Financiering, communicatie en (burger)participatie

Voorgesteld wordt de middelen conform onderstaande tabel te verdelen over de verschillende activiteiten van het programma.

Activiteit		Bedrag in €
Actie	Particulieren	
P1	Versterking ondersteuningsprogramma energie	7.600.000,-
P2	Ontwikkelen energieadvies-software 2.0	600.000,-
P3	Ondersteuning lokale duurzame energiecoöperaties	1.081.000,-
P4	Ondersteuning Innovatieve financieringsvormen	400.000,-
	Corporaties	
C1	Kennisontwikkelingsprogramma corporaties	500.000,-
	Totaal	10.181.000,-

De voorgestelde verdeling is gebaseerd op ervaring met eerder gerealiseerde verduurzamingsprogramma's. Mocht gedurende de looptijd van het programma blijken dat bij activiteiten sprake is van onder- of overbesteding, dan is herverdeling van geld mogelijk. Het grootste deel van het geld wordt via uitvoeringsregelingen beschikbaar gesteld.

Herverdeling hiervan kan plaatsvinden door het aanpassen van de subsidieplafonds die jaarlijks worden vastgesteld.

De inhoud van dit programma is tot stand gekomen door het voeren van gesprekken met circa 35 deskundigen van: brancheorganisaties, gemeenten, provincies, het Rijk, corporaties, bedrijven, Vereniging Eigenhuis en de Woonbond. Daarnaast zijn diverse relevante congressen en workshops bijgewoond en heeft ook het Wooncongres dat Noord-Holland zelf in april van dit jaar heeft georganiseerd informatie opgeleverd.

De activiteiten van dit programma richten zich op particuliere woningeigenaren en op woningbouwcorporaties. Particuliere woningeigenaren worden vooral via lokale media in contact gebracht met dit programma. Daarnaast worden zij uitgenodigd voor gemeentelijke informatiebijeenkomsten die energieloketten organiseren. Corporaties worden door Aedes over dit programma geïnformeerd en komen in contact met de activiteiten van het programma tijdens kennisuitwisselingsbijeenkomsten en workshops die Aedes en het Servicepunt Duurzame Energie organiseren.

Daarnaast zullen wij aandacht besteden aan het programma door artikelen op te nemen in de nieuwsbrief wonen, de nieuwsbrief van het Servicepunt Duurzame Energie en de nieuwsbrief van het programma Transitie Energie en Grondstoffen. Tot slot is er tijdens het congres dat Noord-Holland samen met Duurzaam Gebouwd en de gemeente Haarlemmermeer op 1 februari 2018 organiseert, aandacht voor dit programma.

Burgerparticipatie wordt binnen dit programma gerealiseerd door geld beschikbaar te stellen aan Lokale Duurzame Energie Coöperaties. Deze coöperaties zijn opgericht door burgers en spelen een belangrijke rol binnen gemeenten om medeburgers te stimuleren ook duurzame maatregelen te treffen. Dit doen coöperaties door het organiseren van informatiebijeenkomsten en het uitvoeren van projecten, zoals het collectief inkopen van zonnestroomsystemen, het opzetten van een postcoderoos-zonneweideproject of het organiseren van een project voor het collectief uitvoeren van woningisolatie. Omdat coöperaties draaien op vrijwilligers, ontbreekt het hen vaak aan kennis, tijd en geld om projecten snel van de grond te krijgen. Door een bijdrage van de provincie kunnen coöperaties bijvoorbeeld professionele krachten inhuren voor de uitvoering van projecten.

4. Proces en procedure

Na vaststelling van voorliggend programma gaat de uitvoering ervan in maart 2018 van start. De verwachting is dat de eerste regelingen in de eerste helft van 2018 kunnen worden opengesteld. Na twee jaar vindt een evaluatie plaats. Op basis daarvan wordt besloten of het programma ongewijzigd doorloopt, wordt bijgesteld of stopgezet.

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 4

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 12 december 2017;

gelet op de ambitie van de Europese Unie, het Rijk en de provincie Noord-Holland om in 2050 de energievoorziening volledig te hebben verduurzaamd;

het grote aandeel van de Noord-Hollandse woningvoorraad in het Noord-Hollandse energieverbruik;

en het aantal woningen dat jaarlijks wordt verduurzaamd achter blijft bij wat nodig is voor het bereiken van een energieneutrale woningvoorraad in 2050;

besluiten:

1. Het *Programma verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland* vast te stellen;
2. Ten laste van de reserve Actieprogramma 2010 € 10.181.000 beschikbaar te stellen voor de uitvoering van het *Programma verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland*.

Haarlem, 12 februari 2018

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier